

Др Маринко Савић, инспектор-просвјетни савјетник за разредну наставу
Републички педагошки завод Бањалука
Подручна канцеларија Бијељина

Екстерна провјера постигнућа ученика петих разреда
Школска 2012/13. година

Праћење и вредновање постигнућа ученика је континуиран и комплексан сегмент рада сваког наставника. У реализацији тог сегмента наставник се сусреће са низом изазова и препрека које му не омогућавају да са сигурношћу и самоувјереношћу, у исправност и тачност тога рада, врши праћење, вредновање и оцјењивање постигнућа и напредовања ученика. С обзиром да је оцјењивање "производ" праћења и вредновања за разумијевање суштине оцјењивања потребно је одредити однос вредновања и оцјењивања. Вредновање чини основу оцјењивања а оцјењивање је епилог вредновања. "Терминолошки и појмовно ови поступци се одвајају, али у наставној пракси они су јединствени, јер се провјеравањем (вредновањем М.С.) прикупља неопходна документација о реализацији наставних задатака, на основу које се одређеном оцјеном означава степен реализације тих задатака" Педагошки лексикон, 1989, стр 135. Према Кугасоу, 2001. врсте оцјењивања су: формативно (у процесу, континуирано повратно информисање ради утицаја на даљи рад и учење); сумативно (на завршетку образовног раздобља – испит); нормативно (нпр. само одређен број може имати најбољу оцјену); оцјењивање на основу мјерења (задовољавање одређеног описа постигнућа - мјерила); интерно (унутар школе од стране наставника и екстерно (испитивачи изван школе).

Функције оцјењивања се најчешће дијеле на: дијагностичку (ниво и квалитет знања, вјештина и навика...); информативна (обавјештење за ученика, родитеља, наставника...); развојно-стимулативна (покретање ученика на континуирано залагање и интензивнији развој његових потенцијала...); регулативна (основа за превођење у наредни развој или ниво школе). Структурно значење ових функција указује на потребу високе наставникове осјетљивости и стручне оспособљености за правилно сагледавање услова и циљева оцјењивања.

Када се оцјењивању дода неопходност познавања принципа у вредновању и оцјењивању: свестраност (усмјереност на све васпитно-образовне циљеве и задатке); систематичност (континуирано, плански и правовремено); објективност (стална самоконтрола фактора субјективног оцјењивања); јавност (саопштавање и образлагање оцјене ученику); индивидуалност (сваком ученику одмјерити оцјену коју је заслужио у складу са његовим напредовањем); рационалност (не трошити сувише времена и средстава приликом оцјењивања) Дунђеровић, 2000, онда се оцјењивање поново освјетљава са новог угла.

Од велике важности је избор правилне технике и поступака у оцјењивању нпр: самооцјењивање; објективни испитни поступци; критеријски задаци за сваку наставну јединицу; питања и одговори; препричавање садржаја књиге; обрасци за праћење напретка; питања тачно/нетачно; оцјењивање од стране другог ученика; опсервација наставника; групни задаци; микрозадаци; питања са могућношћу само једног тачног одговора; табеларни приказ способности ученика за одређене вјештине; презентација; практични рад ученика; листа провјере; тестови уз могућност коришћења књига и тд. јер ће само одабиром одговарајућег поступка и технике оцјењивања остварити претходно наведени вриједности оцјењивања.

Иако нема сумње са су наставници, кроз иницијално оспособљавање за наставнички позив, а затим кроз стручно усавршавање, у потпуности упознати за теоријским поставкама и научним докимолошким достигнућима, може се поставити

отворено питање да ли сумативна оцјена у виду закључних оцјена показују ниво знања способности и могућности ученика. Нарочито због чињенице да већ дуже вријеме изостаје системска екстерна провјера постигнућа ученика, све више критерији за вредновање и оцјењивање постају субјективни избор наставника. То изазива све већу сумњу у објективност, односно у информативну функцију оцјене.

Уочавајући тај проблем Актив директора регије Бирач је школске 2011/12. године одлучио да у сарадњи са Републичким педагошким заводом изврши екстерну провјеру постигнућа ученика петих разреда из српског језика и математике. Резултатати те екстерне провјере су били неочекивано ниски. Задатке из српског језика је радило 954 ученика а остварен је низак ниво постигнућа 50%. Из математике је низ задатака објективног типа радили 1205 ученика а остварен је низак ниво постигнућа 54%.

Ове школске године су Актив директора регије Бирач на Сједници дана 08. маја 2013. године донијели одлуку да поново изврше провјеру постигнућа ученика петих разреда у сарадњи са инспектором-просвјетним савјетником за разредну наставу. Тој одлуци се придружио и Актив директора регије Бијељина, тако да је екстерном провјером постигнућа ученика петих разреда из српског језика и математике обухваћено 33 основне школе.

Први задатак је био конструисати и дефинисати испитна питања и задатке који треба да остваре два циља: 1. утврђивање нивоа остварености очекиваних исхода у реализацији наставних програма српског језика и математике и 2. објективно сагледавање чињеница, шта то ученици "износе" из разредне наставе и доносе у предметну наставу, као информацију предметним наставницима. Критерији у прављењу низа задатака објективног типа су били: Приликом израде НЗОТ-а неопходно је: а) одредити области из којих се врши провјера, тј. Наставне теме; б) одабрати типове задатака; в) испитивати различите нивое знања; г) задаци морају бити језички коректни, граматички, стилски и правописно исправни; д) упутства за рјешавање: јасна, разумљива, недвосмислена и примјерена; њ) избјегавати дословне изразе из уџбеника; е) задаци морају бити самостални (да нису одговори повезани с другим задатком); ж) употребљавати квантитативне, а не квалитативне фразе (пуно, мало, често...); з) избјегавати ирелевантне путоказе који олакшавају тачан одговор; и) избјегавати стереотипну фразеологију; ј) избјегавати непрецизне квалификације и нејасне, неодређене појмове, користити ријечи са прецизним значењем; к) предвиђање обраде (континуиран преглед); л) вредновање задатака; љ) дати довољно питања и времена за одговор. Посебно се водило рачуна да низ задатака буде, по "тежини" (обиму и дубини) сличан прошлогодишњем низу задатака који је кошишћен за провјеру постигнућа. Тај критеријум је важан из неколико раулога. Прије свега да се утврди постоји ли разлика у претходном и садашњем постигнућу и у којој мјери је разлика.

Други корак је био осмишљавање процедуре провођења екстерне провјере постигнућа која је изражена у Упутству. Упутство је достављено школама прије него што су достављени задаци, кључ за исправљање задатака и табеле за унос података (Excel). Упутство је имало сљедећу садржину:

1. Тестирање из српског језика се ради 23. маја 2013. године и то прва смјена 11.00 часова, а друга смјена 12.30 часова .
2. Тестирање из математике се ради 24. маја 2013. године и то прва смјенаа 11.00 часова, а друга смјена 12.30 часова.
3. Рад на задацима траје 45 минута
4. Тестатори не могу бити наставници који раде у тестираном одјељењу. Уколико се не могу обезбиједити тестатори (у неким подручним школама), онда те резултате не треба слати инспектору-просвјетном савјетнику.

5. Ученици који сједе у пару раде различите групе задатака ("А" и "Б").
6. Ученици не треба да имају ништа на столу осим оловке.
7. Исправљање задатака се врши комисијски (најмање 3 члана) помоћу кључа. Члан комисије не може бити наставник који ради у том одјељењу.
8. Резултати се уписују у табеле у Excel-у. Свако одјељење се уписује у посебну табелу (V1, V2, V3, V4, V5), а у посебну табелу (Збир) се уписују сви ученици на нивоу школе.
9. Табеле треба 29. маја 2013. г. (сриједа) до 12 сати послати на адресу m.savic@rpz-rs.org

Математика

Наставне теме које су обухваћене задацима за провјеру постигнућа ученика су бројеви, мјерење и мјере, геометријске фигуре и примјењени проблемски задаци.

Из наставне теме Бројеви је било шест задатака који су ријешени на средњем нивоу постигнућа (66%). Ученици су показали високу оспособљеност да нумерички број тачно напишу ријечима (82%). Сабирање и одузимање вишецифрених бројева је тачно урадило 73% ученика, а разумјевање положаја цифре у вишецифреном броју је показало 71% ученика. С обзиром да су то задаци који чине основне математичке чињенице и изражавају најнижи ниво знања, није занемарљив податак да од 1633 ученика 18% (293 ученика) није знало да исправно напише ријечима вишецифрени број, 27% (440 ученика) није знало тачно да сабере и одузме вишецифрене бројеве са потписивањем, а 29% (473 ученика) не разумије положај цифре у вишецифреном броју. Сложени математички израз у коме се тражило познавање редосљеда рачунских операција је тачно урадило 66% ученика, а укупно 555 ученика није знало да ли треба прво да сабира и одузима или множи и дијели. Више од трећине ученика (637) није знало како се мијења количник у зависности од промјене дјелиоца или дјелиоца. Нарочито слаб резултат је био у 5. задатку у коме је тражено да од производа датих бројева одузму количник датих бројева. Тај задатак није тачно урадило 56% или 914 ученика.

Наставну тему Геометријске фигуре су урадили на средњем нивоу постигнућа (61%). Најсигурнији су били у задатку у коме су требали да наброје три рогљаста или обла геометријска тијела (зависно од А или Б групе). Тај задатак су урадили са 65% тачности. Површину правоугаоника (квадрата) са задатим дужинама страница су тачно урадили 59% успјеха, а запремину квадра (коцке) са задатим дужинама ивица је тачно урадило 61% ученика. Прво што се уочава да већи број ученика (669 ученика) није знало да израчуна површину од израчунавања запремине (637 ученика). Једини логичан закључак је да ученици брзо заборављају наставне садржаје јер су површину, временски, учили много прије од израчунавања запремине. Ту чињеницу наставници треба да имају стално на уму када врше глобално планирање.

Знање ученика из наставне теме Мјерење и мјере је провјеравано помоћу задатка који је од ученика тражио да претварају јединице мјере из већих у мање или обрнуто (зависно да ли је А или Б група). И ту су ученици показали средњи ниво постигнућа 66%. То значи да једна трећина ученика који су радили задатке (555 ученика) није у стању да јединице за запремину изразе у већим (или мањим) јединицама.

Задаци који су носили захтјев да испитају математичко и функционално размишљање, односно примјену су урађени на ниском нивоу постигнућа (25%). Иако ови задаци нису директно одсликавали знање наставних садржаја намјера је била да се ученици поставе у проблемску ситуацију са захтјевом да је ријеше, као крајњи циљ и сврха математичког учења. Задатак у коме су требали да израчунају колика је дужина ограде која је направљена од 20 стубова који су постављени на растојању од 3 метра је тачно ријешило само 13% ученика, што значи да је 1420 ученика погријешило. То очигледно показује да математичко знање које "износе" наши ученици из разредне

настве у веома малом проценту је на нивоу примјене. Закључак је да рад на часовима математике треба да буде функционалнији, односно да ученике у што већој мјери ставља у потребу анализе, синтезе, примјене и евалуације.

Српски језик

Задатке из српског језика је радило 1858 ученика. Циљ је био утврдити способност ученика за коришћење текстом, јер је већина питања било везано за напријед дати текст, али и материјано знање, употребу знања и сл.

Главне ликове у причи, која је дата на самом почетку, је препознала већина ученика (93%), а тиме покази да су у стању прочитати и разумјети краћи текст. Ипак 7% (или 130 од укупног броја ученика) иако завршавају 5. разред то нису у стању. На питање гдје се у причи дешава радња, тачан одговор је заокружило 76% ученика, што значи да 446 ученика није било у стању да препозна мјесто вршења радње у причи. Још мање ученика је знало да каже да је дата прича басна или бајка (зависно коју групу задатака су радили А или Б) 74% укупног броја ученика. Вријеме дешавања у причи је тачно одредило нешто више ученика 78%. Ови задаци (најнижег нивоа сложености) су показали да су ученици елементе наставне теме Књижевност, усвојили на високом нивоу (80%) али да 20 % ученика или 371 од укупног броја ученика то није успјело.

Примјена знања, када је у питању управни или неуправни говор, је на ниском нивоу 45%. То значи да 55% или 1021 од укупног броја ученика није у стању да реченицу из управног облика претвору у неуправни или обрнуто (што је зависило коју групу задатака ради А или Б). Међутим, елементарно знање из службе ријечи у реченици је показао већи број ученика 62%. То значи да је 1151 ученик тачно дату реченицу проширио са два атрибута. Двије трећине ученика су тачно дату реченицу претвориле у упитни облик.

Највећу несигурност су ученици показали у задатку у којем је тражено да напишу име аутора приче. Само је 27% ученика знало аутора приче "Цеста" или "Приче из давнина" (зависно коју групу задатака је радио А или Б), што значи да 1356 ученика то није знало.